

Sørum-Speilet

I dette nummeret:
Sigurd Kolsrud:
Ei vise fra Sørum 1707

Øyvind Ribsskog:
Gråbæinfortæljing

Leif Mathisen:
Idrettsplassen på
Sørumsletta som ikke
ble bygget

Kristian Lieungh:
Oppvekst på Melvold i
Frogner i
mellomkrigs-tida
Del 46:
Tyttebær på
Hesthagajordet!

Lyder Løhren:
Tormod Sønderaal
betalte 10 øre dansen

Sørum i 1743 (6)
Creaturer og tamme dyr

Odd Skullerud:
En transportabel kvern

Halfdan Altenborn:
Mitt hjerte forblir
her i Sørum

<http://sorum.historielag.no>

Kjære medlem,
Etter en fantastisk flott sommer på Romerike møter høsten oss med stor aktivitet i historielaget. Den siste rusleturen 17. august klokka 18.30 vil Torbjørn Eid lede oss hjemme fra Eid og til Svarstadtjernet og tilbake igjen langs gamle stier. Søndag 27. august inviterer historielaget i samarbeid med Frogner menighetsråd til møte med Eivind Luthen om pilgrims-tradisjoner i Frogner gamle kirke klokka 17.00.

Lørdag 9. september arrangeres den tradisjonelle bussturen gjennom Sørum med Leif Mathisen som guide fra biblioteket klokka 11.00. Turen tar ca. 5 timer og koster 100 kroner. Dagen etter er det Kulturminnedag med tema "Steder for ankomst og avreise". Og hvor er det mer naturlig å arrangere det enn på stasjonsområdet på Sørumsand? Også her arrangeres det vandretur langs Glomma med Leif Mathisen.

Og som om ikke det skulle være nok, Leif går også tur med alle sjetteklassingene på Natur- og kulturstien langs Glomma fra parkeringsplassen ved Bingsfoss. Nytt av året er det at den flotte fløterutstillingen vil bli fraktet fra skole til skole, slik at 6. klassingene vil kunne sette seg litt bedre inn i hvor viktig Bingen lenser i sin tid var for vårt område i forkant av rusleturen.

Sørum var i 2005 den kommunen i landet med størst relativ innflytting i forhold til folketallet. Vi synes Lundermoen og omegn Vel har tatt et spennende initiativ ved å invitere de nye beboerne til et møte på Vesterskaun skole 7. september klokka 17.30. Her vil blant annet historielaget orientere om Sørums historie, og sammen med andre frivillige organisasjoner vil vi ha stand og presentere våre aktiviteter for de nye innbyggerne i kommunen.

I denne utgaven av SørumSpeilet hadde vi planlagt å trykke fortsettelsen av Henning Sollieds grundige artikler om opphavet til Sudreimsætta. Som du kan lese inne i bladet, har Norsk Slekthshistorisk Forening bedt om ikke å fortsette publiseringen av disse artiklene. Vi tar foreløpig dette kravet til følge, og håper å få en erstatning som antydnet.

Vi minner til slutt
alle som er interessert i
slektsforskning om det
første møtet i Blaker og
Sørum historielags nye
slektshistoriske utvalg.
Det finner sted på
Biblioteket på Sørumsand
onsdag 13. september kl.
19.00.

Artikler nr. 4 – 2006
– 12. årgang

Ei vise frå Sørum 1707

Den første årboka til Romerike historielag kom ut i 1953, og der presenterte professor Sigurd Kolsrud en sak fra tinget i Sørum 1707 som dreide seg om ei vise der flere kjente bygdefolk var nevnt ved navn. Vi trykker artikkelen opp igjen i dette nummer av Sørum-Speilet.

I 1707 vart det på tinget i Sørum klaga over at det var dikta ei vise som nemnde kjende bygdefolk på namn. Det vart ført fleire vitne, og desse kunde meir eller mindre av denne påklaga visa. Ingen visste rett kven som var opphavsmannen, men han som fyrst (etter vitneførsla) hadde hermt noko av ho, fekk bot.

Ein ser at visa har vore dikta i bygdemålet.

Visor av dette slaget har vore og er til i mange bygder. Dei kann kallast høves-visor og er ofte lite verde og mindre vyrde. I Land har slik visedikting ført til rettssaker i 1680 og 1711; men det vart ikkje uppskrivi korleis dei visone var.

Her fylgjer utskrift av det tingboki har um saki frå Sørum; aktutskrifti har på lag ordrett det same. (Nedre Romerikes tingbok (30) 1707 bl. 28.)

Anno 1707: d: 6 Julij er almindelige Sageting betient paa *Lunder* tingstue wdj *Sørumb's* Prestegiæld ofr werende --. (28a).

Møtte for Reten *Henss Anderssen* paa *Hanss Nielssen Assachs* vegne, Som paa hanss Søster Marj Nielsdatter wegne Hafde ladet hidstefne en deel windesbyrder, at fra Sige huad de Kand verre bevist om dend wisse som shal verre digted til forbe^{te} hans Søsters Spot oc Vanære, oc derhoess Indstefnt *Hanss Effuensen Lystad*, oc *Aasse Joensdatter Presterud*, Profune at paahøre huad de kand verre demb paagiældende, med widere.

Da effter at *Ædens* Betyning for de Jndstefnte var Oplest oc dennom formanet at Sige deris Sandhed, oc foreholt dennem dend Straf Som de Effter Laugen Maae were wnder Giffuen om (28b) Schulde Befindis at de veget fra dend Rete Sandhed.

Fremkomb dad det første Nafn gifuene Vidne *Jenss Joenssen Presterud*, Som angifuer Sig vere Citanten *Hanss Nielssen* oc hanss Søster *Mari Nielsdatters* Søschemde baren,

Jmod Huiss Profing Jmod Lougen Monsr *Derschou*, paa *Hanss Effuenss Lystadz* Vegne protesterit, Huor fore *Jenss Presterud* iche til Nogen *Ædz Afleg* blef adminiteret. Menss doeg foregaf at om *Kyndesmeshelgen* vaar *Hans Effuensen* på *Presterud* Oc da horde *Jenss Presterud*, at *Hanss Sagde*,

”Huad Siger *Marj Asach* om dend Wisse Som er digted”, Saa tallede hand disse Ord oc Sagde

Olle oc Marj de gich om Raad,
oc bide Saa Noget *Jmelom* da Sagde hand,
Aasse Presterud hun Suarit Saa,
ieg tenchte i Sta det Schulle Saa Gaae,
saa oc Sagde

Marte Løre er lige blj,
hun tacher Gud det var iche Brorkone sij,
oc Føllet huiller ved Voldporten
Sagde hand, oc wed iche videre derom.

Dershou tilspurde *Jenss Presterud* om hand Sielf iche hafde druchet ofuer om *Naten* da dend talle passerit.

dertil hand *Suarit* at hand lagde *Sig* i *Stun* på *Naten*, oc *Stoed* saa op om *Morgenen*, der Effter til sorde *Derschou Prouet* om *Hanss Effuensen* iche war druchen da de ord blef talt

huor til hand *Suarit* at hand Kunde vere *Nogit Olrunden*, oc baade *Profuet* og hans *Effuenss* var druchen om *Naten* da de Lagde *Sig*, oc *Profuet* Lagde *Sig* først, *Menss* hvor lenge *Hans Effuensen* var ope der Effter ved hand iche

Derschou protesterit Jmod dette *Stefnemaal* oc denne *Sagss Førelsse*, Saasom den proces er merre Effter pasioner oc *Anderis* Stiffelse en Af dend der *Kaldes Citant*, til med forbyder *Lougen* mange *Steder* at man iche Effter *Løse Ord*, paa det andet ting der Effter blifer ført, saasom det paa *Fersch Foed* til Første ting burde at schee, Efter *Lougens* pag 129: oc 133: Thj derpaa gjelder *Jngen* vinde imod enis *Mund* imod *Contrapartens* benegtelse, Huorom hand forvented *Retens* assistentz

Jenss Anderssen paa *Citantens* vegne J Lige Maade paastaar *Lougen*, Saasom *Mand* inted har veret bevist vden til dette ting, [29] Så falder da denne *Mr Derschous* paastand af sig Sielf, oc derfor formoder at *Reten* finder denne *Sag* af saadan betydning, at det afhørte *Prof well Loulig Kand* Edfestes,

Jnge Botelsdatter Som er Jens
Presterudz Hustru, wden Æd tilstaar, at hun
hørde det som hendes Mand, Jens Presterud
om wondet hafr at Hanss Effuensen sagde paa
Presterud

”Huad siger Marj Asach om Vissen
som var digted”, oc Sagde

Marj oc Ole de ginge om Raad,
Saa bide hand it Stund oc Sagde,
Asse Presterud hu Suarit Saa
ieg tengte i Sta det schulde Saa gaae,
oc widere Sagde

Marte Løre er saa blj
hun tacher gud det var iche brorKono Sij,
Føllet huiller ved Volporten,
Derschou tilspurde Jnge Presterud,
huor hun komer til det Asach Nafn, saasom
hun thuinde gange iche Nefnte Asach føren
hindes Mand huischet til hinde, huortil hun
Svarit det schall iche vere Sant,

Marte Joenssdater Asach Effter
Aflagde Corporlig Æd med opragte Finger
tilstaar at Asse Joensdatter Presterud, Kom til
Asach oc gich ind i hindis Stue, da hørde hun
at Asse Sagde,

Marie Sør i garden oc Olle de ginge
om Raad,
huorledes de Schulle Følet at
Houfuelsgaard faae,
nu huiller Føllet ved Voldporten,
oc videre Sagde

Jens bereg Siger Saa
de hører mig ligemeget til baa,
En oc sagde

Marte Løre tacher gud
hun er iche brorKone Mj,
oc widere Sagde Aasse ”ieg Staar derj Sielf
Menss jeg Komer iche ihu det”.

Elli Andersdatter tiener oc Hoess Peder
Asach Effter Aflagde Corporlig Æd Med
Opragte Fingere, tilstaar, at Asse Presterud
kom til Asach oc kom til hinde paa
Fægaarden, oc Sagde at hun hafr hørt Nogen
Ord om dend Wiisse, oc sagde

Marj oc Olle de ginge om Raad,
huorledes de Schulde Føllet Af
Hofuelgaarden Faae,
Føllet det huiller ved Woldporten
Jenss Bereg hand tier Still
de Komer Mig Lige meget til,

Ydermere sagde

[29b] *Marte Lørj er Lige Blij*

Hun tacher Gud det var iche brorKona Si,
Saa oc Sagde om Sig Sielf,

Aaasse Presterud Siger Saa
hun tente i Sta det Schulde Saa gaae,
oc iche Erindere At hun nefnte Føllet Mer en
dend Ene gang Ellers Sagde hun,
Hans Asach Muslet oc Loe,

huad det widere betypte Nefnte hun iche,
Anne Christophersdatter, Som er
Nersøschenbarn til Citanten Hans Nielsen oc
Marj Nielsdatter, Jtem oc lige Ner beslegtiget
til Aasse Joensdtr, tilstaar wden Æds Afleg, at
dend Søndag Nest Effter Kyndelsmeshelgen
Kom Aase Joenssdater Presterud til dennem
paa Asach i hindis Forædris Stue, oc Sagde

Marj Asach oc Olle de ginge om Raa,
huorledes de Schulde Føllet af
Hofuelgaarden Faae,
nu huiler Føllet ved Woldporten,
oc videre Sagde,

Aasse Presterud Siger Saa,
hun tengte i Sta det Schulde Saa gaae,
nu huiler Føllet ved Woldporten,

3: *Marte Lørj er lige blij*
hun tacher gud det var iche brorKona Si,
nu hviler Følet ved volporten,

4: *Jens berger tier Still,*
de komer mig 'baa' lige meget til,
oc Sagde at hun Kan iche videre Af det Verss
En som

Hans Asach Muslet oc Loe,
Saa spurde Profuet Aasse Presterud ”Monss
tro ieg staar ocsaa derj, dertil Hun suarit ”ja
ieg troer du Staar derj at du bandet Marj”,
ydermere Sagde Profuet ”har du inted
Hørt ’om’ *Einer Lørj* oc *Suend Hønsen* Staar
derj”.

dertil hun Suarit ”Ja ieg troer hand
Sagde at de Staar deri, Men ieg Komer det
iche ihu”.

Helge Pouelssen Effter Aflagde
Corporlig Æd med opragte Fingere tilstaar at
om Anden Posche daug talte hand med Hanss
Effuensen Lystad paa Sørumb ved Kierchen
Nedenfor herr Jacobs [*b: Post*] drengstue, da
kom de i Snach om da Hans spurde huorledes
om det Som Presten wdlagde i Predichstollen i
gaar om den Visse, da Sagde Profuet til Hans
”du har vel hørt Noget derom, Vist du Noget
saa sig mig det”, da Sagde hand hannem thoe
wers,

1: *Asse Presterud Sagde Saa*

ieg tengte vel det schule Saa gaa
[30]
2: *Marte Løren er lige bli,*
ieg tacher gud det vaar iche brorKona mj.
Menss om Hand Nefnte om Føllet Kand hand
iche Erindre

Dershou tilspurte Profuet, huem hand
har Sagt det til, dertil hand Suarit at han war
paa Munstring wed *Gutøen*, da Spurde Hanss
Caporal, *Laridz Bierche* om hand har hørt
Noget om dend Wise der schal vere digted her
i bøyden huor til Hanss Suarit At hand Kand
Thoe vers Af dend, som Hanss Lystad hafde
Lert hannem,

Jenss Anderssen paa Citantens Wegne
begierret at Reten wilde tilolde Hanss
Effuensen oc Aasse Joensdater at forklare
huor fra denne Visse er Komen enten fra,
dennem Sielf eller nogen Anden,

Derschou paa Hanss Effuenssens
wegne protesterit imod Helge Pouelsen At
hand iche som Prof bør Ansees, Menss bør
bevisse alt Angifuende, Paastaaed derforuden
fri Kiendelsses dom, wden videre ophold, for
Hanss Effuensen Lystad, oc restitution for
procesens omkostning af Hanss Nielsen

Aasse Joensdater blef af Reten tilspurt
huor hun hafr lert det af denne Snach Som hun
for Proufuene hafr bekient Huor til hunSuarit
at hun ingen Anden hafer lert det af En som af
Hanns Lysta

Bøydelenssmanden blev af Reten
wdvist at Schulde bede Hanss Effuensen
Jndkome for Reten til Ansuar imod Asse
Joenssdaters Beschylldning, at hand hafde lert
hinde det hun Kand af vissen,

JndKomb da Bøydelenssmanden igien
oc Sagde at hand finder hannem iche menss er
bortgaen Endog hand veret her i ald daug,

Derschou tilspurde Asse Joenssdater,
om hun iche Sagde her for Reten at Hun hafr
hørt det af Profuene wden for Reten eller
Andere

Huortil Aasse Joensdater Suarit, at hun
hafr hørt det af Profuene Som de Saa Jmelom
Sig Kunde talt om,

[30 b] Jenss Anderssen paa Citantens Vegne
formener at Reten allerede er wnder Komet at
denne Sag er af saadan betydning, at de forhen
Afhørte Prof som iche er beædiget, Endnu
formodes at ædfestes, oc ofueralt er bevist
bevist vdj Reten at Hans Effuensen som Rete

Sagvoldere det Endnu iche annerledes er
beviist, det oc her for Reten har veret at Finde
oc nu Effter Retens Effterspørgelsse, Effter
hannem har wndvigt, oc iche videre er at
finde, om en schiønt mand behøfuede, hans
Personlig tilsuar enten at hand har hørt af
andere denne wisse digtede for sig, eller oc
hand Sielf har veret Mand derfor. Saa
formodes da at Sagen beroer paa Hannem
Sielf, oc derfor Aarsagedes, at forestille
Reten lougens derom foresigende, oc paastaaed
Stefnemaalet oc derom Ervarted Retens
Kiendelse,

Derschou replicerede at Citantens
procedurer er wloulig oc tuer imod
Indterlocotori Kiendelse, saa velsom dend
Muntlig allegerede artichel at verre meget
wtilbørlig,

Saa som Hans Effuensens Nerverelse
ved Reten behøfues med tilsuar Jmod
Profuene oc Asse Joenssdaters Beschyllding,
Saa oc forKlare, huorfra hand dene Snach
hafr Haft Saa opsetes Sagen til d: 17 augustj
førstKomende oc forleges Hanss Effuensen
Laugdag da Personlig at møde oc Sielf at
tuilsuare huad Hand Af Reten Kand blifue
tilspurt, til Sagens Oplysning, oc dombs
paafølge,

.....

[53b] Anno 1707 d: 17 Augustj Er dend Sag
som fra Sidst Afwigte Sageting til i daug er
blefuen opsat Jmelom Hanss Nielszen Asach
som Citant paa hans Søster Maren
Nielssdaters wegne Contra Hanss Effuensen
Lystad oc Aase Joensdater Presterud, ater
foretagen, ofrwerende Efftersch.^{ne} 8 laugretes
Mend Nembl. laridz Wilberig, Olle Frogner,
Halfuor huol Toesten Norumb Hanss Moe,
Gunder Asach, Peder och hanss Asach.

Fremkomb da for Reten, som blef
betient paa Lunder ting stue paa Citanten
Hanss Nielsen Asachs wegne, som nu er paa
General Munstring da hand er Dragun, *Ouden*
Mellj, oc Frembforderit Sagen wdj Rette, oc
fremblagde laugedaug oc Møte *Jens Joensen,*
oc Hagen Nielsen som dend forkynt for 14
dage Sign

Saa mote oc for Reten *Christopher*
Effuensen Gevorben Soldat ved hr Oberste
Waldos Compagnie, som er Hanss Effuensens
Broder, oc foregifuer at Som hanss broder
Schulde vere paa general Munstringen.,

Endog hand iche er Enten Dragon eller
reserva, oc derhoess fremblagde hr. Mon^r
Derschougs Schriftlig tilsuar paa Hans
Effuenssens wegne,

Saa oc møtte for Reten Aasse
Joendater oc Effter at Edens Forklaring for
hende Af Laugbogen blef oplest aflagde
hendis Corporlig Ædd alt det hund af wiss
erindre Kand oc for Profuene hafr bereted som
de her Sidst paa tinget bekient hafr, hafr hun
lert af Hanss Effuensen Lystad, oc hand hafr
weret dend første hun hafr hørt det aff,

Ouden Mellj paa Hanss Nielssens
Vegne Paastaaed domb med Omkostnings
Erstatning

Blef da Saaledes wdj Sagen dømbt oc
Afsagt

*Som Indstefnte Hanss Effuensen
Lystad Neste Afvigte Sageting, da hand fra
Reten wndvigteblef Laugdaug forelagt til
idaug Personlig her for Reten at Møde med
tilsuar Imod Profuene oc Asse Joendaters
Beskyldning At hand hende hafr lert huiss hun
af dend Wisse eller Rimb Kand som omprofuet
Er, oc hand Endnu iche vil agted Reten
Foreleg som befindes hannem Loulig at werre
ankyndiget her i daug [54] Personlig at
Møde, da Sagens tilstand vdKrefuer, oc wiss
formodning er, at hand Effter Profuenis
wdsigende oc Asse Joenssdaters her for Reten
giorde Beschylnding, er Schyldig deruj oc
derfore Kunde Sagen vel ved sin Æd sig fra
lagt, Menss som hand vel iche har trøsted sig
wed at Suare til Nogen Spørmaal eller Nogen
Befrielse Æd derpaa at hafue Kundet Aflagt,
Eller oc Muligens iche hafr willet Aabenbaare
Andere som hand Saadan hafr hort Af, Saa
hafr Mand antaget Aasse Joensdaterb til Æd
Som hannem her for Reten hafr Sigtet, til at
Aflege hendis Corporlig Æd oc derved
fuldKomen tilstaaed at Hanss Effuensen Lystad
hafr lert hinde alt det hun af Same Rim oc
Wisse for Profuene hafr wdsagt oc de tilstaaet
hafr; oc hand at hafue werret den første hun
hafr hørt det af, huorfore Hanss Effuensen oc
bor at Staae for Sagen.*

*Da Som Reten iche af Ordene wdj
Same Rim eller Wisse Kand er agte at de
Nogens Ære Kand betrefe, Menss doeg Ansees
Wbequembs oc Wtilbørlig ord at werre, wdj
Særdelished at de wdj digt oc Rim er Anført,*

*Huorfore Hanss Effuensen Lystad
hermed til Kiendes, At for sine Saare
wtilbørlig 'opdigt' til dend Kongl. Dragon
Krigss Casse med 24 løed Sølf, og derforuden
at Erstate til Citanten paa hanss Søsters
wegne wdj OmKostnings Erstatning 8 Rdlr
half Maanedzdag Effter denne dombs Loulig
forKyndelse Wnder Adferd Effter Lougen, oc
Schal saa dette Opdigt Rim eller Visse hermed
verre gansche død og Magtesløss ligesom det
iche vaar Enten tengt eller talt, oc iche at
Kome Maren Asach Hindes Anrørende eller
Nogen af demb derudj er benefnt, til Nogen
wanære ond Efftertale eller prejudis i Nogen
Maade, Anno 1707: d. 22 Aug:*

Bygdelensmannen er etter aktutskrifti *Niels
Anderssen*, han drukna i 1707; han budde på
Sørum i Skeidsmo og var lensmann ogso der
(Johan Garder).

Av bygdefolki er fleire nemnde i
folketejingar og andre samtidige
kjeldeskrifter. Um Hans og Christopher
Eivingsønner Lystad har eg inkje å opplysa.
Folki på Presterud og Asak er vel kjende.
Elles kjem vel meir fram i gardshistoria og
ætteliste for Sørum.

Sorenskrivaren heitte *Wexel Hanssen*,
han var dansk, fødd i Ålborg i 1647, vart
utnemnd 9. august 1679 og døyde i embetet
1712 (Olafsen, Våre sorenskrivere).

Han som var forsvarar heitte
Sigismund Derschow; han var fødd (fyre)
1668 på Kongsberg; i 1697 vart han godkjend
saksførar (prokurator, umbodsmann) for alle
rettar; i 1714 vart han by- og rådstoveskrivar i
Oslo (Christiania), men gjekk av i 1720, etter
mange klagemål mot han (Finne-Grønn,
Norges Prokuratorer I, s. 56).

Presten var *Jacob Post*, han var
personell-kapellan hjå Colbjørn Torstenssen
og gift med dotter hans; sokneprest vart han i
1720 (Sørum I, s. 176).

Her er og nemnt ein oberst Waldo; det
var ein tysk offiser *E.B. v. Waldau*, som kom
til Noreg i 1683; han vart oberstløytnant 1700,
var kommandant på Akershus i 1707, og
døyde i 1709 (etter Ovenstad).

Um innbetalingi til krigs-dragonkassa
er inkje opplyst. **Sigurd Kolsrud**
Fra Romerikstun I, Årbok 1953
Romerike historielag

Gråbæinforteljinger

Disse to små stubbene på romeriksdialekt har vi funnet i boka "Rovdyrjegere på Romerike" av Øivind Ribsskog. Boka er utgitt i 1953, da lensmannen i Aurskog var formann i Romerike Historielag og hadde sørget for å starte opp både Sørsum og Blaker historielag.

Et år kring 1850 svam et gråbæin over Leira og kom tel Gran ved Gutøya i Frogner. Her høld folk på med høykjøring, for det var i travleste onna dette hende. Gråbæine hoppe opp etter hesten og glefse mot'en akkerat som ei bikkje. Han som stog jamte ved og lesse høy, fata hart kring høygreipa og gjekk mot beste for å stikke det. Men gråbæine flæg og sette østover mot Mo. På plassen Revholen kunja folk strass sæinere høre Halvor Revholen skrike: "Gråbæin-ter-kua-mi! Gråbæin-ter-kua-mi!" Det gredde det itte da og drog nordøstover tel Arteig. Her var æu folk på jone og kjørde høy, da ei fekk se dyre. Det var en stor, gamal og mager tasse. Folk trudde den var kommin ifrå

Gjerdrumsålmeninga. Gråbæine stræuk bordover mot Refsum og sneik seg inn i skæuven. For på Refsum hedde dei ein hæl skok med bjønnebikkjer, dei ale opp bikkjer der, og dei vilje nok tassen itte ha etter seg. Sea 1790-åra hadde dei på efsum i mange år en ste-eien akershusisk ælj- og bjønnehundrase, krysse med østerdalsghunder. Dyr ta enna stammen er ennå spreidd utover follo- og romeriksbygdene.

Itte mange åra førut for denna hendels var-at itte få gråbæin i Sørsum. Den kjende folkeminnesamlern M. Ingjerdingen visste å fortælje at gråbæina var så ørske en vinter det var temmerkjøring i Resumskæuva, at skæuvfólka måtja settja stytter på innsia dørene, for å hælde dyra unda seg."

Historien om ulven som gikk fra Gran til Refsum har Ribsskog henta fra nekrologen over Adolf Refsum i Norsk Jeger- og Fiskerforenings Tidsskrift 1929.

Mår- og revejegerer

Den må tilin krøkes som og krok sker ble, og'en Harald Refsum i Sørsum bynde tilin som jeger, for han hedde en ivrin jeger tel far, han Torsten Engebretsen Refsum. Harald var bare

3-4 år gamal da faren bar'n med seg teskøgs på tiurjakt. Et par-tre år sæinere var'te gutten tel å hælde att, ner faren grytilin om mårran drøg på fæuvel-spell. Han låg med faren og for-at'en itte sku bli liggnes att, batt'en seg fast ti'n med ei snor. Ner faren stog opp, røske det i snora og gutten vakna. Diffor løyste faren snora etter at gutten hedde sovne. Da fann'en Harald på et anne rå. Han gjømde krutt-taska! Så måtte faren vekke'n og gutten var'te sæin om å få-på seg klea. Far og sønn vard jaktkamerater. Den fyste haran skæutt'en i 7-8-års-eldern. Faren hedde gått-på-si litt og da haran kom, trakk'en a' og haran datt. Som tiåring brukden børsa som en vaksen kar. Tøll år gamal vard'en medlem ta skytterlage i Ullsaker og var-me på et stevne på Gressholmen. Dei are skyttera syndes det var morosamt å se så liten kar skyte og ga'n peeng. Itte lenge etter var'n med på et stevne i Ullsaker og skæutt te-slutt. Det var "bare en guttonge att", så hanom som stog best, regne seg som sæierherre. Men gutten tog fyste prima og vard berd på gullstol.

Sammens med far-sin skæutt'en my over 100 rev i Sørsum. Nesten elle romerikinger kjende garver Refsum og besøkte'n i butikken hass i Oslo.

Øyvind Ribsskog

Tre historier fra Sørsum

De tre historiene vi her gjenforteller ble trykket i Skytilen nr. 2 – 1995. De er alle signert Kåre M. Ormstad:

Musikkøre

Min svigerfar var musiker i sin militærtjeneste, og det var vanlig at de var på Aur på samling om sommeren. Sjefen var Johan Sørli fra Sørsum. Svigerfar var nyforlovet, begge fra Gjerdrum. En onsdagskveld tok han tyvperm, syklet av gårde og alt gikk tilsynelatende bra, både bort og tilbake i leiren

Svigerfar hadde signalblåsing dagen etter utflukten. Utpå dagen traff han sjefen. Sørli sa: "Var du hos forloveden i natt?" Svigerfar måtte innrømme det. Da sa Sørli: "Jeg skjønnte det, for du blås så lidenskapelige signaler i dag." Ikke mere hendte, men snakk om musikkøre!

Fra kommunestyret i Sørum

Dette hendte før min tid som bygde-politiker. Det var under kraftig debatt at en i et tilsvarende ble klubbet ned etter å ha sagt at motdebattanten måtte være ”gæern”.

Da svarte vedkommende at han var den eneste i kommunestyret som hadde attest på at han var ”vettug”. Dette var riktig, for han hadde fått slik attest etter et tidligere opphold på asyl.

Godt svart

I alle kommuner har det vært noen originaler, og flere av disse har vært kloke hoder. En bonde her i bygda, en gammel ungar, hadde stadig besøk av sin søster, som hadde fire døtre og svigersønner. Disse hadde lyst til å overta garden hans. Under et besøk sa søsteren: ”Jeg har ei jente som er så glad i jord.” Mer fikk hun ikke sagt, for svaret var ”Da skal jeg kjøre til a et kjerrelaas, jeg.”

Kåre M. Ormstad

Publisering av Henning Sollied sine artikler om Sudreimætta

Etter publisering av første del av Henning Sollids artikler om Sudreimsætta fra 1941-42 har vi mottatt følgende henvendelse fra Norsk Slektshistorisk Forening:

”Styret i Norsk Slektshistorisk Forening er nylig blitt gjort oppmerksom på at Blaker og Sørum Historielag i sitt medlemsblad Sørum-Speilet nr. 3 2006 uten å ha innhentet forhåndstillatelse har gjengitt første del av Henning Sollieds artikkel ”Kildekritiske undersøkelser vedrørende noen middelalderslekter. III. Sudrheims-ætten.”, hentet fra Norsk Slektshistorisk Tidsskrift bind VIII. Det varsles dessuten at historielaget også har til hensikt å trykke de resterende delene av artikkelen i kommende utgaver av Sørum-Speilet. Artikkelen er dessuten lagt ut på foreningens hjemmesider.

Publiseringen er skjedd uten copyrightinnehavers samtykke. NSF ønsker verken at foreningens eiendom skal republiseres av andre eller å ha tidsskriftets

artikler liggende på andre nettstedene enn sine egne, og foreningen vil følgelig heller ikke for fremtiden samtykke i at denne typen artikler oss tilhørende gjengis in extenso av andre. Vi oppfordrer derfor Blaker og Sørum Historielag til straks å fjerne den angjeldende artikkelen fra sine hjemmesider og om å skrinlegge enhver plan om ytterligere gjengivelse av Henning Sollieds tekster fra NST.

Vi må dessuten be om at laget i neste utgave av Sørum-Speilet trykker en beklagelse over det inntrufne, gjerne i sammenheng med en forklaring til medlemmene om hvorfor fortsettelsen av artikkelen ikke vil komme på trykk.

NSF ber om Blaker og Sørum Historielags umiddelbare tilbakemelding på at denne mailen er mottatt og på at den angjeldende artikkelen vil bli fjernet fra foreningens hjemmesider uten videre forsinkelse fra foreningens side.

Med vennlig hilsen
Lars Løberg
formann NSF”

Vi reagerte med forbauselse på denne reaksjonen, og gav uttrykk for at en publisering av materialet rundt Sudreimætta var viktig for oss. Det avstedkom følgende tillegg:

”Sollieds artikler er interessante, og de er fortsatt grunnleggende for forståelsen av Sørum-ætta og dens opprinnelse. Deler av artiklene er likevel utgått på dato - forskningen har gått noe framover siden Sollieds dager. Jeg kunne derfor tenke meg å foreslå at jeg kommer opp og holder et foredrag om Sørum-ætta (Sudrheim- eller Rose-) i løpet av høsten, og at vi så lager et sammendrag av det foredraget til bruk i Sørum-Speilet. Da får dere en versjon som både vil være litt lettere tilgjengelig og samtidig oppdatert på forskningsstatus.

Mvh Lars Løberg”

Hva ville norsk arkeologi vært uten Statens vegvesen?

Spørsmålet blir reist i bladet "Vegen og vi" nr. 17 for 3. november 2005, og svaret er enkelt: "Pussig nok er det utførelse av moderne ingeniørkunst som bidrar direkte til at historien kan avdekkes, lag for lag. Det er gjort mange verdifulle funn. Og det står ikke på midlene: På mindre enn fem år er det gjennomført arkeologiske utgravninger for mer enn 200 millioner vegkroner rundt om i landet."

Det er særlig de store utgravingene i forbindelse med ny E18 i Vestfold og E6-prosjektene gjennom Østfold og ved Svinesund som har avdekket mye nytt materiale. I Vestfold er det særlig undersøkelser av gravfeltet på Gulli utenfor Tønsberg med 20 graver som må nevnes spesielt. E6-prosjektet gjennom Østfold har avdekket og dokumentert spor etter 35 forhistoriske hus fra en periode på over 3000 år (fra yngre steinalder til vikingetid). Utgravingene har gitt ny og unik detaljkunnskap om den forhistoriske byggeskikken, om organisering av garden og om driftsformer og økonomi i landbruket. Ved Svinesund ble det for første gang undersøkt et komplett gårdsanlegg fra slutten av steinalderen.

- Denne perioden markerte starten på jordbrukssamfunnet i Europa, forteller seksjonsleder Karl Kallhovd til "Vegen og vi". Svinesundutgravingene gir så langt det mest detaljerte bildet av etableringen av denne samfunnstypen i Norge. – Samlet sett har vi fått et mye bredere kildegrunnlag for å forstå det forhistoriske jordbruks-samfunnet, sier Kallhovd. Publikasjoner som dokumenterer de nye funnene vil komme i 2006 og 2007.

Svein Sandnes

I de neste numre av Sørumspeilet vil vi gjerne presentere ulike bidrag til Sørums veghistorie til erstatning for Henning Sollies artikler. Tidspunktet for Lars Løbergs foredrag om Sudreimsætta vil bli opplyst gjennom Sørumspeilet.

Idrettsanlegget som aldri ble bygget på Bjørkely g32/b26

Sørums Arbeideridrettslag, som ble startet 1. januar 1935, kjøpte i 1938 23 dekar av Sørums prestegård for opparbeiding til idrettsanlegg. I kjøpekontrakten ble det blant annet bestemt at et skogbevokst belte mellom dyreket mark på prestegården og det nye idrettsanlegget fortsatt skulle være prestegårdens eiendom for å beskytte presteboligen og kirken mot støy fra idrettsplassen

Arbeideridrettslaget hadde problemer med å finansiere opparbeiding av idrettsanlegget, og eiendommen ble derfor liggende urørt.

Etter siste verdenskrig fikk vi det såkalte "idrettsforliket" mellom Norges Idrettsforbund og Arbeidernes Idrettsforbund hvor det ble enighet om å slå de to forbundene sammen.

På et fellesmøte mellom Sørums idrettslag og Sørums Arbeideridrettslag 25. november 1945, ble det besluttet å slå de to idrettslagene sammen under navnet Sørums Idrettslag, som etter sammenslutningen eier Bjørkely.

I en årrekke var spørsmålet om å opparbeide Bjørkely til nytt idrettsanlegg for Sørums idrettslag oppe til drøfting. Et av motargumentene var at Bjørkely lå for langt unna Lørenfallet, mens tilhengerne mente at Bjørkely lå hensiktsmessig til midtveis mellom Lørenfallet og Valsfeltet, og ikke for langt unna Sørums skole.

Aktiviteten i laget økte etter hvert betydelig, og på 60- og 70-tallet ble situasjonen helt prekær med hensyn til alt for liten kapasitet på idrettsplassen i Lørenfallet. På årsmøtet i 1978 ble styret pålagt å oppnevne en anleggskomité som skulle ha som oppdrag å utrede mulighetene for å bygge ut Bjørkely til ny idrettsstadion. Anleggskomitéen fikk imidlertid utvidet sitt

mandat, og la våren 1979 fram en innstilling hvor tre alternative plasseringer av nytt idrettsanlegg ble foreslått:

- a) Industrifeltet i Lørenfallet.
- b) Prestegårdens grunn ved Sørums skole.
- c) Bjørkely – idrettslagets eiendom på Valsmoen.

Idrettsanlegg på Bjørkely likevel?

Anleggene ble av anleggskomiteén prioritert i følgende rekkefølge:

- 1) Prestegårdens grunn ved Sørums skole.
- 2) Industrifeltet.
- 3) Bjørkely.

Utredningen ble behandlet på medlemsmøte i Sørums Idrettslag 7. mai 1979. Der ble det fra et flertall framholdt at skolealternativet var urealistisk, og at laget i stedet burde gå inn for å plassere et framtidig idrettsanlegg på industrifeltet i Lørenfallet.

En eventuell omregulering av industrifeltet til idrettsformål ble tatt opp med kommunen. Sørums kommunestyre behandlet henvendelsen fra idrettslaget som sak 23/1980, og det ble fattet følgende enstemmige vedtak:

”Kommunestyret innser at Sørums I.L.s behov for utvidelse av sine idrettsanlegg, men finner på det nåværende tidspunkt ikke å kunne anbefale omregulering av arealet ”Lørifeltet” til idrettsformål. Det forutsettes at Sørums I.L. først foretar en grundig vurdering av hvilke alternativ som foreligger for å dekke lagets behov for idrettsanlegg og legger sine planer fram for Idrettens Kontaktutvalg.”

Idrettsanleggsplanene var oppe til ny behandling på idrettslagets årsmøte 1. desember 1980. Etter en redegjørelse fra anleggskomiteéns formann, ble det gjort følgende enstemmige vedtak:

”Årsmøtet pålegger styret å sette i gang planlegging av nytt idrettsanlegg på Bjørkely.”

Sivilingeniørfirmaet Johansen, Knudsen & Skram ble engasjert til å utarbeide et forprosjekt på Bjørkely til et idrettsanlegg for fotball og friidrett. Utbyggingsplanen omfattet en fotballbane på 105 X 67 m og et friidrettsanlegg med 6 løpebaner og sektorer for tekniske øvelser.

Planene for utbygging av Bjørkely fikk tilslutning fra IKU (Idrettens

kontaktutvalg), kulturstyret, formannskapet og idrettskonsulenten i Akershus.

Forhåndsgodkjenning av planen ble også forelagt Statens Ungdoms- og Idrettskontor som i svarbrev uttalte:

”Planene godkjennes teknisk med disse merknader. To sett planer følger i retur påført vårt godkjenningsstempel. En teknisk godkjenning er ingen garanti for at det vil bli gitt stønad til tippemidler.”

Alt så ganske lyst ut inntil Statens Vegvesen avsto å gi avkjørings- og påkjøringstillatelse inn på Riksvei 171, og dermed stoppet utbyggingsplanene opp.

I ettertid er industritomta i Lørenfallet omregulert, og er nå utbygd med en grasbane og en grusbane.

Leif Mathisen

St.Hans-feiring på Vølneberg

Det er etter hvert blitt tradisjon nå at folka i Såkroken samles på Vølneberg skole St.Hans-aften. Det dekkes på langbord, det er bål og leker for ungene, gamleskolen og redskapssamlingen er åpne, og folk har med seg grillmat som kan legges på de varme grillfata. Det viktigste er likevel å treffe folk og prate om løst og fast. Derfor kommer det også folk langveis fra til Vølneberg St.Hans. Her treffer en jo dem en har vokst opp sammen med for mange år siden. Har du ikke tradisjoner for feiring av St.Hans, kan vi anbefale et besøk på Vølneberg neste år.

Olsok-feiring på Vølneberg

Annonsesidene i lokalavisene kunne i år fortelle oss at olsok etter hvert er blitt en dag en markerer på Romerike. På Vølneberg er det etter hvert blitt en tradisjon at historielaget og Sørums bygdekvinnelag inviterer til olsoksamling. Trekkplasteret i år var Steinar Tosterud og hans trekkspill. Han hadde fått oversendt flere av de visene Halfdan Altenborn skrev til ulike revyer i Sørums, og framføringen av disse vakte nok minner hos flere av de frammøtte. Steinar Tosterud klarte også å få noen av de frammøtte til å vise oss gamle valsekunster på grasbakken foran den gamle skolen,, som naturligvis – i likhet med redskapssamlingen

- stod åpen denne kvelden. Grillen var varm, og det var mulighet til å kjøpe mineralvann, kaffe og kringle. Utsikten fra Vølneberg er storslått, og akkurat denne kvelden gjorde uværsskyene mot sør og vest gjorde himmelen dramatisk. De første regndråpene kom imidlertid ikke før bordene var ryddet og de fleste var kommet seg i bilene.

Oppvekst på Melvold i Frogner i mellomkrigstida

Del 46: Tyttebær på Hesthagajordet!

Først i september 1929 slo vi hå på Hesthagajordet, og holdt på med det to – tre dager. Det jordet ligger på den andre siden av Trondheimsveien, rett overfor alléen hjemme og er på 24 mål. Den gang gikk jeg i 7. klasse på folkeskolen, og vi hadde skole bare annen hver dag. De dagene jeg var hjemme, var jeg med og arbeidet. Nå i håslåttan kjørte jeg slåmaskinen med to hester og broren min ”la av” håen eller gresset i passe store hauger. Da var det ganske lett å lesse dem på høyvogner og kjøre håen i en staur-silo som var satt opp bak låven. Som navnet sier, var siloen satt opp av staur, og de var satt sammen i en sirkel på vel tre meter i diameter. Staurene var festet innbyrdes med ståltråd i flere høyder så de skulle stå støtt. Senere på høsten ble det lagt ned blekker av turnips og kålrot oppå håen i den samme siloen. Det ble ikke brukt syre eller andre kjemikalier for at siloen skulle holde seg. Merkelig nok gikk det utrolig bra likevel uten at siloen tok skade. Det var bare litt utenpå som råtnet noe, men inni var siloen veldig bra, og kuene likte den godt.

Siloslåttan gikk bra den, men det hendte nok i blant at det kunne ”subbe” litt foran kniven. Da måtte jeg sørge for å stoppe hestene straks og få rygget slåmaskinen litt. Da fikk broren min karret vekk det gresset som subbet med avlegger-riva, og vi kunne kjøre videre. Hestene var kraftige og gikk så hardt på at jeg måtte holde dem tilbake så de ikke skulle gå for fort. Jeg var jo bare en smågutt og var vel vant med å kjøre, for det gjorde jeg stadig. Allikevel ble fingrene helt

stive og kalde av å sitte slik og kjøre med stramme tømmer i timevis. Det var godt når økta var over og jeg kunne komme av setet på slåmaskinen.

En morgen under siloslåttan som vi satt på kjøkkenet og spiste før klokken var seks, banket det på kjøkkendøren. Inn kom en voksen tettbygget mann som virket ganske fortunlet. Vi skjønnte ikke noe og spurte hva han ville, og snart fikk vi greie på hvorfor han var kommet, og hva som hadde hendt. Han fortalte at han hadde kjørt med lastebil fra Solør om natten med et stort lass tyttebærkasser på lasteplanet, og bærene skulle han til Oslo med. Han fortalte videre at han etter hvert hadde følt seg veldig trett, og ut over morgenen hadde han store problemer med å holde seg våken. Da han hadde igjen knapt 100 meter til alléen hjemme, hadde han faktisk sovnet. Bilen gikk da over mot venstre, passerte veikanten og veltet rundt. Mer visste vi ikke om hva som hadde hendt annet enn at han hadde vært alene i bilen, og at han lot til å være uskadet. Etter at han hadde brå-våknet da bilen veltet, og kommet over det verste sjokket etter utforkjøringen, gikk han altså opp på nærmeste gård, som var hjemme, for å hente hjelp.

Før vi gikk ut fikk sjåføren en kopp kaffe og ei brødkive for at han kunne roe seg ned litt etter hendelsen han hadde vært utsatt for. Så tok vi hestene og dro nedover alléen.

Da vi kom ned til lastebilen og tyttebæra, så vi at han tross alt hadde vært heldig likevel når det først skulle være galt. Der bilen hadde gått utfor veien var det en forholdsvis jevn og slak gresskledd skråning som gikk 8 – 9 meter nedover. Det var heller ikke stabbesteiner på vei-kanten. Nedenfor skråningen var det en liten grøft med litt vann, og på den andre siden av den, bare flate jordet. Lastebilen, som var en Chevrolet 1925-modell, hadde gått rundt en gang og stod på hjulene. De to høyre hjulene stod nede i den vesle grøfta og hjulene på venstre side stod inne på jordet.

Hadde ”tyttebærbilen” kjørt av veien 20 – 25 meter lenger fram, ville det gått mye

verre. Der var skråningen brattere, og på nedsiden lå den gamle vanndammen til Frogner meieri fra 1896. Dammen var ikke særlig dyp, og langs kantene var det fullt av gress og vannliljer. Hadde bilen gått utfor der, hadde den nok ikke blitt stående på hjulene.

Den gang stod det telefonstolper langs Trondheimsveien på den siden hvor lastebilen kjørte utfor veien, og det var mer enn heldig at det gikk som det gjorde. Et par meter nedenfor veikanten stod det en stolpe. På den stolpen var det blitt et ganske lite rift som støtfangeren på bilen hadde laget i det den veltet helt rundt. Hadde bilen vært litt over en meter lenger fremme da den tippet rundt, hadde førerhuset truffet telefonstolpen på siden, og han som kjørte var trolig blitt drept.

Nå var bilen faktisk like hel etter rundkastet som den hadde gjort, og det var takket være de solide kassene med tyttebær. Lasset hadde vært litt høyere enn taket på førerhuset på bilen, og da den gikk rundt en hel gang, var det tyttebærkassene som tok av for trækken. De øverste kassene ble delvis knust, og et tykt lag av tyttebær lå nedover skråningen.

Vi var naturligvis villige til å være med for å hjelpe til å få bilen opp på veien igjen. Vi skulle jo ned på det samme jordet med beita som vi skulle bruke i slåmaskinen. Vi hentet skokler og en lang kjetting og tok det med dit ned hvor bilen stod, og det var et tragikomisk syn. Så var det bare å feste kjettingen fra skoklene i den solide støtfangeren på bilen og eieren satte seg inn i førerhuset og startet motoren. Så la de to hestene seg rolig i seletøyet og dro bilen opp av grøfta og inn på jordet ganske lett. Så ble hestene hektet fra og han kjørte bilen videre bortover jordet langs veirena og den gamle meieridammen og opp på veien på en overgang til jordet rett ut for alléen. Da bilen var kommet opp på veien, stoppet han og ordnet litt på lasset, la til og festet de halvknuste bærkasseene best mulig. Det eneste som vistes på bilen at den hadde vært av veien, var at de to høyrehjulene var beklint med leirgjørme. Ellers var bilen like hel.

I veiskråningen der bilen hadde veltet så det ikke pent ut. Der lå rester av knuste bærkasser og masser av tyttebær som lå strødd utover. Som takk for hjelpen fikk vi beskjed om at vi bare måtte samle opp all den bæra som vi kunne få tak i og beholde den. Så kjørte ”Solørmannen” videre mot Oslo. Vi ønsket ham god tur og håpet at han ville komme vel fram uten flere uhell. Det får vi vel også tro at han gjorde. Vi så i hvert fall ikke mer verken til han eller bilen.

Dagen før hadde det regnet litt, og gressbakken der tyttebæra lå var ganske ren og fri for støv. Jeg sprang hjem etter to store bøtter og en jernrive med ganske tettsittende tinner og begynte å rake sammen bæra. Det ble ikke så lite, for begge bøttene ble snart fulle og enda var det en del igjen. Da jeg gikk hjem med de to bøttene, måtte jeg hente ei bøtte til for å få med resten, og den bøtta ble over halvfull den også. Selv om det naturligvis hadde fulgt med noe gress og annet rusk, var bæra stort sett ganske rene. Bærene var store og modne og de ble skyllet i flere vann før de ble kokt. Så mye tyttebær-syltetøy som det ble ut av dette hadde vi aldri hatt på en gang hjemme.

Et par uker senere feiret mor og far sølvbryllup, og da serverte mor tyttebær fra Solør, plukket på Hesthagajordet til gjøkålvsteka. Episoden med tyttebærbilen endte tross alt bra, og attpå til fikk vi mye gratis syltetøy.

Kristian Lieungh

”Minner fra Frogner”

Det er imponerende hva Kristian Lieungh husker fra sin oppvekst på Melvold i Frogner i mellomkrigstida. Utgangspunktet er en minneoppgave skrevet for Landslaget for lokalhistorie. Siste puntum ble satt 1. februar 1996, og Lieunghs bidrag ble premiært som det beste fra Akershus.

I 1999 startet vi trykkingen av en redigert versjon av minneoppgaven her i Sørums-Speilet. Og i 2002 kom boka ”Minner fra Frogner – Oppvekst på Romerike i mellomkrigstida”. Her finner du mye tilleggsstoff og først og fremst et rikt utvalg av bilder, i hovedsak hentet fra

Kristian og Aslaug Lieunghs private samling.

Boka er fortsatt å få kjøpt fra historielaget. Nå til en 20% redusert pris på 300 kroner. Boka kan bestilles direkte fra historielaget.

Red.

Tormod Sønderaal betalte 10 øre dansen

Under vignettene "På Sporet" intervjuet Lyder Løren utflyttere fra Indre Akershus-området. Noen av disse småstubbene, presentert i Indre Akershus Blad i perioden 1983 til 1989, ble samlet mellom to permer av Lokalhistorisk Forlag i 1989. Vi presenterer nå noen av dem her i Sørumspeilet.

Fotball og ski. – Dine prestasjoner innen disse idrettsgrener og godt kameratskap med så vel ledere som utøvere synes jeg det skulle være hyggelig å høre om, Tormod Sønderaal.

- Der tok du faktisk orda ut av munnen på meg, Lyder. – Jeg vokste opp på Fossumskolen hvor begge foreldra mine stilte bak kateteret. I friminuttene var det fotballsparking fra tidlig på våren til langt på høsten, ja like til snøen kom. – Hvor gammel, rettere sagt hvor liten jeg var da jeg begynte å blande meg inn i taklingene til de store gutta, husker jeg ikke. Men debuten som virkelig fotballspiller i Blaker idrettslag husker jeg meget godt. Det var som seks-åring i 1932. – Christian Smedsrud, som var drivkraften i BIL, ringte hjem til far og sa følgende: "I morgen klokken seks (18.00) er det småguttkamp på Myra mot Sørumsand, der har'n Tormod å stille opp". - Det var med en viss bekymring jeg entret banen, men ble beroliget da oppmann Smedsrud, som satt på ei trapp og røkte Teddy, kom med noen belærende ord. – Jeg stilte i beksømstøvler, og fotballbuksa var heller ikke av det mest moderne slaget da jeg ble bedt om å innta plassen som høyre half. Det visste jeg ikke hva var. Slik også med de flete medspillere mht. plasene de skulle gjøre det beste ut av. Vi fløy i en klomp alle sammen. Keeperen vår, Tulla Bjerke fra

Rånåsfoss, hadde rede på hvor hun skulle stå. – Men stakkars jente, selv om hun var aldri så flink så slapp a inn 13 mål. – Fire av de laga vi sjøl. På andre banehalvdelen skjedde det lite. Sørumsand-keeperen slapp å gjøre noen tur inn i nettmaskene. – Vi forlangte revansj, og da ble det gjort fremgang. Vi tapte bare syv – null på Sørumsand-banen den gangen, uten å gjøre sjølmål. – I tredje kampen mot samme naboklubb gikk det fint med resultatet: en – null til gjestene. Da visste jeg hvor høyre half burde holde seg hen på banen.

- Utenom oppmann Christian Smedsrud hadde vi ildsjelen Håkon Olsen (baker'n) som stod oss nær. Han trøstet oss i motgang og roste oss i medgang. Høsten 39 debuterte jeg på A-laget mot Hvam. Etter seieren kom baker'n og gratulerte med en fin debut. – Vår myndige og trofaste materialforvalter Sverre Stenby må ikke glemmes. Han var enestående flink til å sy og lappe fotballer og ellers holde utstyret i skikkelig orden.

- Det kom vanskelige år som ødela mye vil jeg si, for oss som var i rette "idrettsalderen". – Noen jøssingturneringer ble spilt. Jeg var med i en slik oppe på Skarnes i 1944. Der banka vi Kongsvinger og fikk hver vår pokal i tre med inskripsjon. Det er en av mine kjæreste premier som du kan titte på borte på hylla der, når du får tappa meg for både likt og ulikt.

- De første skiene fikk jeg som tre-åring. Jeg hadde en liten venninne der borte i Fossumkroken. Hun og bestemora hennes kom og spanderte et par fine, gule ski på meg. Far satte kalosjer på skiene som bindinger. Der var det bare å putte beina med lærstøvler nummer noen og tyve ned i, og setta utfor. De store gutta på skolen hadde bygd en hoppbakke, som de slapp meg utfor. Men de var snille, bar meg opp igjen fra overgangen. Slik fortsatte det og ferdighetene ble bedre og bedre. Noe å sette på premiehylla etter skoleskienn ble det ikke. Men som 14-åring deltok jeg i Ringstadbakken. Der gikk det bra. Jeg vil gjerne dvele litt ved Ringstadbakken, som

ble bygd i trettiåra. Det var Christian Smedsrud, Johan Enger og dyrlege Fretheim som tok initiativet til utbyggingen av den. Da den stod ferdig, ble de berømmelige landsrenna avholdt. Det ble satt opp ekstratog fra Sørumsand til Ørken. Tertittvognene var fullstappa av folk, ikke bare inni, men på taket satt det også passasjerer. De kom fra de fleste kanter av landet. Hjemme hos oss kan jeg huske det overnattet en kombinertløper fra Troms. Jeg unnlater å nevne navnet, for han gjorde det ikke særlig godt.

- Har du bakkerekorden, Tormod?

- Nei, den har Arnfinn Bergmann på 48 meter. Når du kommer inn på dette med hopplengder, så får du få rekorden min. Den satte jeg i Skuibakken med 73 meter. Men jeg kan vel tillate meg å nevne at det var før den ble ombygget til virkelig storbakke. – Apropos bakker, så har jeg deltatt i flere kjente sådanne: - Lysgårdsbakken ved Lillehammer, og samme året i Holmenkollen. Det var i tåkerennet i 1948. Da noen spurte meg etter rennet hvorledes det føltes å delta i ”Kollen”, så svarte jeg som sant var: Det vet jeg ikke, for jeg verken så eller hørte det grann. Jeg håpet på at det å delta der skulle bli en stor opplevelse, men dessverre. – Litt trøst fikk jeg dog om kvelden, da jeg hørte i radioen at Tormod Sønderaal fra Blaker hadde fint nedslag. – Jeg har deltatt i aften-hopprenn i Midtstubakken, i Fossumbakken borte ved Røa. – Der brakk jeg ski dagen før rennet. Men en bekjent sa at det skal vi ordne fint. Han tok med seg skia og stilte med dem like før rennet skulle begynne. Jeg sparket fra på toppen av stillaset, men nedover gikk det i ”urent trav”, forsøkte å få den nyskjøtte, vinde skia til å følge den andre, det var håpløst. Resultatet ble at jeg datt ned på kul’n.

- Tormod, du har ikke bestandig døtti ned på kul’n, det vidner premiesamlingen din om. Jeg vil gjerne at vi skal snakke litt mer om idrett og spesielt Blaker IL. Men jeg forstår godt at du, i ditt daglige virke, etter å ha vært innom jernbanen en del år valgte

Tomten som arbeidsplass. Jeg formoder at en distriktssjef der i hvert fall kan kjøpe ”830” til engrospris, for sølvpudding trengs det mye av her ved siden av støvkluten som du vel av og til må bruke på den kjære trepokalen din fra Skarnes?

Det er nok noe riktig i det du sier der, Lyder, men om jeg er litt huslig av meg, så er ikke sølv- og støvpussing min sterke side. – Du streifet i stad Blaker-patrioter til god støtte. – Jeg har navngitt fem-seks stykker, men uten å trække noen på tærne kommer en ikke forbi Kåre Stenby: Fotballkapteinen, skihopperen og ellers med 100 prosent innsats for BIL på alle vis. – En kan naturligvis spørre om alt det Kåre, de andre jeg nevntet og mange flere, meg inkludert, har hatt noe igjen for det som er lagt ned av tid og penger for idretten, har gitt oss noe? – Jeg vil svare ganske enkelt. – Om anledningen kunne gis meg ville jeg gjerne gjøre det samme om igjen.

I konfirmasjonsalderen var vi en guttegjeng som reiste ut på sykkel og var med både på det ene og andre stedet. – Der det var dans, svingte vi jentene. – Musikken var i beste fall trekkspill, men det hendte at vi fikk klare oss med grammofon også. Problemer støtte en på av og til, for dansen kostet 10 øre. Det mest alminnelige var at vi kjøpte 10 dansebilletter om gangen. En slik handel hadde jeg gjort den gangen jeg sikter til, og kontantbeholdningen var brukt opp. – Etter at jeg hadde vært frampå og faktisk brukt syv billetter, fikk jeg øye på den jenta jeg hadde speidet etter i over en time. Ei flott ei, ser du.

- Jeg retta på slipset, kostet av noe støv på venstre bukselåret, stramma av sted og bukket. – Ho hang seg i høyre armen min og vi tok peiling på porten inn til dansegulvet. Der stod kontrolløren som skulle ha billetten. Jeg grov i alle de lommer jeg hadde, ingen billett. – Noe så flaut, da gutt. Flotte jenta. Men ho var heldigvis tålmodig. Jeg kom på hva som hadde skjedd, i det jeg handla 10 slike lapper, så hadde jeg lånt bort tre. Nå var gode råd dyre, blakk var jeg, men så fikk jeg øye på baker’n og problemet

løste seg. – Håkon Olsen (baker'n) var bestandig der han kunne gjøre nytte for seg. Jeg fikk låne ei krone og resten skjønner du sjøl.

Takk Tormod, dette har vært en koselig stund. **Lyder Løhren**

Sørum i 1743 (6)

Vi vil i Sørum-Speilet trykke de mest relevante svarene fra den undersøkelsen Danske Kanselli i 1743 sendte ut til embetsmenn i Danmark-Norge. I dette nummer er det spørsmål 13 og 14 som blir besvart.

13. Hvad slags creaturer, tamme dyr etc. som før, og hvorpaa jndvaanerne meest legge vind og har største fordeel af?

Også på dette spørsmålet gir stiftamtmand Fredrik Otto von Rappe et omfattende svar:

”Overalt i det gandske stift legge jndvaanerne sig mest wind paa og have hæste kiør, faaer og giedder.

Af faaer holdes dog iche fleere end som folcket nødvendig kand behøve til sine klæder, og derhos gandske smaa, af een slett og ringe uld, af de stoere engelske faaer sees her ingen hos bønderne, saasom det siunes dem til større fordeel, at anvende det lidet høe her falder til deres kiør og hæster, som tilbringer dem større og wissere fordeel.

Af gieder og bukke holdes iche saa liden mængde saasom disse creature med saa meget mindre bekostning kand fødes at de næsten den hele windter over kand underholdes med halm, samt fyrre eller granne bord, og giver een stoer fordeel hvor de vil trives med deres melch og ost udi een husholdning.

Dog er kiør det som mand af tamme creature mest elsker og legger wind paa, som ogsaa i dyre og knappe tiider har givet det wisseste ophold at naar fattige folck har haft nogen melck til deres barkebrød, saa har de derudi hafft sit lives wisse ophold.

Men om disse norske kiør som findes her i amted, kand dette meldes, at de ere langt mindre end som det danske qveg og

giver heller iche saa stoer frugt og nøtte, at de derfor holdes i saa meget større mængde.

Aarsagen hvorfor at her iche kand underholdes saa stort fæe som i Danmark, er vel fornemmelig den dels at wejene er iche saa passable for det stoere qveg, da de maa søge deres græsgange igiennem tykke skove over bløde myrer og moradser, hvor det smaa qveg saa meget lettere kand fremkomme, deels maa de her hendrives saa meget lengere effter deres føde, /effter\ som græsgangen er her saa meget tyndere, at deres creature daglig maa omdrives paa mange stæder, et par miils vej, hvorved det stoere qveg, saa meget meere maatte fatigeres og trættes, og saaledes iche kunde give den frugt og nytte som udi Danmark hvor de i stilhed paa et lidet rum kand finde sin føde overflødig.

Ellers bliver herved at observere at i Oplandene falder meere qvæg end ved søekandten og lengere ned i amtet, thi de første have store sætermarker hvor deres creature gaar bestandig, men derimod de sidste sc. bonden ved søekandten i de andre fogderier har ej meere creature end de kand føde sig af, naar de første som melt af de fleere creature kand selge baade creature og smør, saa kand de sidste knap arbeide saa meget at de kand ved deres creature have det de behøve till underholdning

Svin falder overalt i stifted men dog iche saa at mand joe trænger at kiøbe fleck fra Danmark til underholdning.

Af tamme fugle falder he[r] i amted giæs og ender, kalchkunske høns og høns, men dog iche i nogen mængde eller gandske almindelig.”

Lagmann Peter Vogt svarer:

”Tamme dyhr er endeel rensdyr, kiør, faaer, giedter, af hvilke 3de sidste meest legges vind paa, hvoraf bonden lever, og til deels af ulden og skind klæder sig, samt fra fieldbøygderne forsynner kiøbstæderne og de ringe sogner med fædevahre.”

Når vi kommer til husdyrene, er sorenskriver Niels Lembachs svar noe kortere:

”Hæste og fæ, faar, ietter og sviin herudi bestaar landetz welstand, naar landmanden kand well precavere [(latin) sørge for] denne herlighed og dertil vinde høe og korn da staa det well til i landet.”

Sogneprest Abelgaard svarer:

”Af tamme creature legges her fornemmelig vind paa heste, med hvilke almuen saa vel forrette deris pløyning og anden deris egen kiørsel, som og for borgerskabet kiører tømmer fra elvene til saugerne, og bord fra saugerne til ladestæden, hvorved /: som fast det eeniste middel til noged at forhverve :/ de møysommelige firtiener penge til deris skatter og udgifter.”

Sogneprest Lange svarer:

”De tamme dyr ere: heste, kiøer, faar, sviin, geeder, høns, den største fordeel til huusets eegen nytte kand synes at være og gives af geeder, saasom de udi denne skougbygd finder mest ubesørget deres egen føde, og til dem med de andre at bevogte næst gietere ere hunde.”

14. Havets producter og hvordi de bestaaer, hvilke de fornemste, om de ret benyttes, og hvori den største og vigtigste fangst bestaaer?

Nå ligger ikke vårt nærområde til havet, noe de fleste gjør oppmerksom på, men vi skal likevel trykke et utdrag av stiftamtman Fredrik Otto von Rappes svar på dette spørsmål:

(...)

”Paa den østre kandt af landet hvor søen indløber fanges ogsaa lax saasom paa Moss hvor der med bundgarn fanges eendeel lax og ligesom paa adskillige stæder med ruser langs søekandten til Fridrichshald hvor der og haves laxsefiskerie. Men de ere alle af den betydning at deraf bliver saldtet og til andre stæder i stiftet henført nogen lax,

uden paa nogle stæder i goede fiske aaringer saasom oven for Drammen ved Hellefossen og ved Moss og Fridrichshald.

Ellers fanges her omkring i stiftet i almindelighed paa sine tiider, machrel, torsch, langer, graae sej, flyndrer, koljer, witting eller hvidling, aal, krabber, og hummer, jtem, haae, berggylt, horngiel eller hornfisk, schiel, eller muslinger, og ræker. Herved er at annotere at wæster paa landet falder meere hummer og krabber end øster, hvorføre der og bliver udbragt hummer og krabber med fahrtøyer kaldet hummerbysser til Holland.

At disse fiskerier kunde drives bedre er iche at wendte, thi eenhver arbeider paa sit med største flittighed og paa den bæste maade.”

Lagmann Peter Vogt svarte slik:

””Her i amptet er ickun ringe fiskerje, det fornemste er laxefisken ved Friderichshald, Moss og i Dramsfiorden, resten er mackerelfisken, smaaetorsk, witting, sjg, smaasild, som fattige folck liger ude og fisker og fører til byerne, at selge friske.”

Sorenskriver Niels Lembach slår fast:

”Her er alleene færske wande, elve og søer.”

Sogneprest Abelsted i Sørum tilsvarende:

”Havet er os langt fraliggende.”

Og sogneprest Lange i Aurskog nevner ikke spørsmålet med et ord.

Denne serien fortsetter i neste nummer av Sørum-Speilet med svarene på spørsmål om ”milepæle, luft og sykdomme”. Dersom du vil lese besvarende i sammenheng, finnes boka på biblioteket på Sørumsand.

En transportabel kvern

Ordreerkjennelse datert Kristiania den 25. oktober 1922 fra S.H. Lundh & Co A/S –

etablert 1868 – landets største firma i Landbruksmaskiner og redskaper, bekrefter gjennom herr O.A. Hotvet å ha mottatt ordre fra O. Skullerud, Blaker på 1 Odensemølle 40”, til forsendelse straks.

O.A. Hotvet var agent for landbruks-maskinfirmaer i 1920- og 30-åra. I sommerstida fartet han omkring på sykkel. Tok han ut i virksomheten vinterstid, kjørte han med en blakk hest i draget på en fin sluffeslede.

Oskar Skullerud på Nordal i Blaker drev Odensemølla – en sammalingskvern for maling av korn til dyrefôr – med en 7 ½ HK elektrisk motor. Den ble brukt til korntrygde ble innført i forbindelse med at Statens Kornforretning trådte i funksjon 1. juli 1929 etter lov av 22. juni 1928. Kornprodusentene fikk da for korn til eget forbruk anvist korntrygd ved malingsseidler utstedt for leiemaling i bygdemøllene.

I 1943 kjøpte Oskar Aasnes på Egner i Sørums Odensemølla av Oskar Skulleruds arvtakere. Oskar Aasnes brukte mølla i noen år for maling til hesteholdet, hvori det var flere travere. Da låven hvor mølla stod ble ryddet for tre-fire år siden, var det noen av Blaker og Sørums historielags medlemmer som antok at den var bevaringsverdig, og fikk brakt den under tak i Sørums Mølle på Lørenfallet.

Odensemølla representerer en type gardskverner som fulgte etter de små bekkverkene. Mange større bygdemøller var også drevet vasshjul laget av trematerialer. Det var tilfellet med Kvevli og Slora bygdemøller i Blaker. Ved disse møllene ble vannet senere kanalisert til turbiner. Men i noen tider av året var vannføringen i vassdraget utilstrekkelig til turbindriften, så i begynnelsen av 1930-årene installerte begge møllene parafinmotorer for å sikre helårlig drift.

I SAMVIRKE nr. 20, 15. oktober 1912 – meddelelsesblad fra Landhusholdningselskapernes Fælleskjøp, Kristiania – står bilde av transportabel kvern maken til Odensemølla. Firmaet tilbød kverna i størrelsene 28”, 32” og 36”. Kvernas

møllestener oppgis å være av baltisk eller fransk flint.

Alt tilbehør til den gamle kverna i forhallen til Sørums Mølle og Kornsilos syns å være i behold, men kverna trenger oppussing. Kan løsningen for å få oppussing og et blivende sted for kverna være at Blaker og Sørums historielag overlater den til Felleskjøpet Øst/Vest avd. Sørums?

Odd Skullerud

Mitt hjerte forblir her i Sørums

I forrige nummer av Sørums-Speilet fortalte Trygve Sæther om gaven fra Reidun Altenborn på seks bøker med 300 slagere, sanger og viser fra 1942 til 1967. Vi presenterer her diktet "Mitt hjerte forblir i Sørums", som Halfdan Altenborn skrev i 1943:

Når jeg i dag står som gjest i din bygd
her nede ved Rømuas strand,
da vil jeg få lov til å synge en sang
til bygdens hver kvinne og mann.

Refreng:

Mitt hjerte forblir her i Sørums
når jeg atter nu fra her drar.
Kun herlige minner fra Sørums
jeg med meg på hjemveien tar.
Og jeg takker for de timer
jeg har vært hos dig.
Og når klokkene kimer,
da kommer jeg atter til dig.
Mitt hjerte forblir her i Sørums,
for evig du fanget mig har.

Hvem blir ikke grepet av slik skjønn natur,
som Sørums i gave har fått.
To store elver i fossende dur
alle til hjertet har gått.

Refreng:

Kjære Sørumsokning til deg vil jeg si,
ta vare på din bygd du har kjær.
Her skal du trives hele ditt liv,
og finne ditt hjem et steds her.

Refreng:

Jeg takker deg nu Sørum for alt du meg gav,
av gleder til livets melodi.
Vær sikker, en tur jeg nok igjen en gang skal
ta,
og da vil jeg begynne med å si:

Refreng:

Halfdan Altenborn

Olsok-feiring på Blaker skanse

Menighetsrådet i Blaker og Blaker bygdekvinnelag forsøkte i år å etablere en ny tradisjon på Blaker Skanse. Det var gudstjeneste med barnedåp og servering ved bygdekvinnelaget. Vi i historielaget ble bedt om å si noe om Olavstradisjonen i norsk historie. Her følger et lite sammendrag av den presentasjonen som ble gitt:

Olav ble født i 995 og vokste opp hos Sigurd Syr på Ringerike. Han dro på vikingeferd 12 år gammel, og ble etter tradisjonen døpt i Rouen i 1013 eller 1014. I 1015 dro han til Norge med to knarrer, fikk kontroll med Østlandet med gaver og støtte av egen slekt. I 1016 seiret han over de fremste høvdingene i et sjøslag ved Nesjar. Samme år ble han også valgt til konge på Øretinget i Trøndelag.

Olav var den første rikskonge med reell kontroll over hele landet. Han innsatte lendmenn rekruttert fra storbøndenes rekke i alle landsdeler. For å passe på lendmennene utnevnte han årsmenn, som fra kongsgårdene skulle kontrollere lendmennenes politiske virksomhet.

Ved tingmøtet på Moster i 1024 fikk Norge en riksomfattende kirkeorganisasjon, en kristen rettsordning, en ordning av kirkens økonomiske forhold og forbud mot andre religioner. Kong Olav ble i realiteten den norske kirkens øverste leder.

Kong Olav mislyktes imidlertid med å knytte de gamle bondeættene til seg. Noen av dem merket at kongens politikk reduserte inntektene deres. Andre reagerte på hvor hardt kongen for fram mot dem som ikke frasa seg den gamle norrøne gudetroen.

I 1028 kom dansk kongen Knut tilbake med en flåte på 50 skip for å ta over

skattlandet Norge. Olav flyktet til Gardariket, til sin svoger storfyrst Jaroslav. Da Håkon jarl druknet i 1029, samlet Olav en hærstyrke og marsjerte mot Trondheim.

På Stiklestad møtte han bondehæren, og her falt kongen. Et år og fem dager seinere ble graven åpnet og Olavs hirdbiskop Grimkjell erklærte at Olavs legeme viste alle tegn på hellighet: Kroppen hadde ikke gått i forråtnelse og hår og negler hadde vokst. Kirken fikk denne dagen en ny helgen.

Dyrkingen av hellig Olav spredte seg over store deler av Nord-Europa. Det begynte å komme pilgrimer til Trondheim for å la seg helbrede. Som død oppnådde han raskt mye av det han kjempet for i levende live: Sønnen Magnus ble valgt til konge i Danmark, alle høvdingene tok kristendommen.

I folketradisjonen oppstod det myter knyttet til steder der Olav hadde reist. Ved opprettelsen av erkebispesetolen i Nidaros 1152 var Olavslegenden fullt utviklet i diktet Geisli av Einarr Skulason. Nidarosdomen ble bygget med 28 altre fra 1150 til 1320. Pilgrimene strømmet til.

Med innføring av reformasjonen ble all helgendyrking bannlyst. Men i folket levde Olavsmyten videre. Den ble tatt fram og pusset på av dem som politisk ville frigjøre oss fra Sverige i 1905. Og ved 1000-års-jubileet for slaget på Stiklestad i 1930 ble 29. juni offisiell flaggdag.

Krefter i den norske kirke som gjerne ville markere olsok tydeligere var tilbakeholdne på grunn av Nasjonal Samlings lefling med helgenkongen.

I 1953 satte 800-års jubiléet for etablering av Nidaros som erkebispesete ny fart i Olavsfeiringen i Trondheim. Siden 1954 har "Spelet om heilag Olav" av Olav Gullvåg vært spilt på friluftsscenen på Stiklestad.

Siden 1963 har det vært arrangert Olavs dager i Trondheim. I 1980 gikk de første moderne pilgrimer 23 dager til fots fra Selånger i Sverige til Nidaros. I 1993 startet prosjektet Pilgrimsleden, som ble offisielt åpnet av kronprins Håkon i 1997, samme år

som Trondheim by feiret sitt 1000-års jubileum.

Historien har vist at utnyttelsen av Olavslegenden alltid har vært brukt politisk: Fra starten styrket det kongedømmets og kirkens posisjon. Med reformasjonen ble den aktivt bekjempet av myndighetene og kirken. På 1800-tallet ble det brukt for oppløsning av unionen. Og de norske nazistene så Olav som et forbilde. **SS**

samarbeid mellom Frogner menighetsråd og Blaker og Sørum historielag.

Torsdag 7. september klokka 17.30

Orientering om Sørum og tilbudene i bygda for nye beboere på Vesterskaun skole. Arrangør: Lundermoen og omegn Vel.

Lørdag 9. september klokka 11.00

Kjenn din bygd. Busstur fra Biblioteket på Sørumsand. 5 timer – 100 kroner. Påmelding til Kulturkontoret 63825358 innen torsdag 7. september.

Viktige datoer i august og september:

Søndag 27. august klokka 17.00

Åpent møte om Pilgrimstradisjoner med Eivind Luthen i Frogner gamle kirke. Et

Søndag 10. september – hele dagen

Kulturminnedag med tema ”Steder for ankomst og avreise” på Sørumsand.

Onsdag 13. september klokka 19.00

Etablering av et nytt Slektshistorisk utvalg i
Blaker og Sørum historielag på Biblioteket
på Sørumsand

Sørum-Speilet

Artikler fra Blaker og Sørum historielag
redigeres av Svein Sandnes

Returadresse: Svein Sandnes,
Eidsvegen 1, 1927 RÅNÅSFOSS

B